

PRÁVNÍ ÚPRAVA PLATEBNÍHO STYKU

1. Úvod

S účinností od 1. 1. 2003 byl do českého právního řádu zařazen zákon č. 124/2002 Sb., o převodech peněžních prostředků, elektronických platebních prostředcích a platebních systémech (zákon o platebním styku). Zákonodárce tak reagoval na prudký rozvoj informačních technologií v oblasti platebního styku a na nutnost harmonizace našeho právního řádu s právem Evropské unie. Základním principem nové právní úpravy se stalo zavedení regulace a ochrany platebních systémů v České republice a posílení ochrany klientů bank v platebním styku. Tato práce poskytuje stručný přehled o současné právní úpravě platebního styku.

2. Legislativní rámec

2. 1. Právo Evropské unie

V právu Evropské unie je problematika platebního styku upravena v

- nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2560/2001 z 19. prosince 2001, o přeshraničních platbách v eurech,
- nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1781/2006 ze dne 15. listopadu 2006, o informacích o plátcích doprovázejících převody peněžních prostředků, směrnici 97/5/ES o přeshraničních převodech
- směrnici 2000/46/ES o přístupu k činnosti institucí elektronických peněz, jejím výkonu a obezřetnostním dohledu nad touto činností
- směrnici 98/26/ES o neodvolatelnosti zúčtování v platebních systémech a v systémech vypořádání obchodů s cennými papíry
- článku 8 Směrnice 97/7/ES o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku
- doporučení 97/489/ES o transakcích prováděných elektronickými platebními prostředky

2. 2. Zákon o platebním styku – novelizace a prováděcí předpisy

Na národní úrovni je, jak již bylo uvedeno výše, upravuje problematiku platebního styku zákon č. 124/2002 Sb., o platebním styku. Tento předpis byl za dobu své účinnosti třikrát novelizován, a to zákonem č. 257/2004 Sb., zákonem č. 62/2006 Sb. a zákonem č. 70/2006 Sb., jeho úplné znění bylo ve Sbírce zákonů uveřejněno pod č. 297/2006 Sb. K provedení zákona vydala Česká národní banka čtyři vyhlášky, a to

- vyhlášku č. 548/2002 Sb., kterou se stanoví podmínky pro principy zúčtování v platebních systémech a náležitosti žádosti o licenci k provozování platebního systému
- vyhlášku č. 62/2004 Sb., kterou se stanoví způsob provádění platebního styku mezi bankami, zúčtování na účtech u bank a technické postupy bank při oprávněném zúčtování
- vyhlášku č. 91/2006 Sb., kterou se provádí zákon o platebním styku
- vyhlášku č. 92/2006 Sb., kterou se stanoví náležitosti žádosti o povolení k vydávání elektronických peněz

3. Předmět regulace

Zákon o platebním styku obsahuje tři samostatné části, týkající se různých oblastí platebního styku. V zákoně nacházíme část, týkající se převodů peněžních prostředků (§ 2-13), část vztahující se k vydávání a užívání elektronických platebních prostředků (§ 14-22) a část regulující platební systémy (§ 23-34). O jednotlivých částech bude následně podrobněji pojednáno.

4. Převody peněžních prostředků

Základním principem, na němž je tato část zákona vystavěna, je posílení ochrany klienta a zvýšení jistoty účastníků převodu. Účastníky převodu jsou příkazce, příjemce a převádějící instituce (§ 2 zákona o platebním styku). Za příkazce se v případě tzv. přeshraničního převodu, tedy převodu peněžních prostředků ve výši do 50 000 eur z jednoho státu EU/EHP do druhého, nepovažují osoby, u nichž je provádění převodů předmětem jejich podnikání (banky, pojišťovny, investiční společnosti).

Převodem se rozumí operace prováděná na základě příkazu, který dal příkazce své převádějící instituci za účelem převedení peněžních prostředků ve prospěch příjemce. Převod může být uskutečněn zejména odepsáním z účtu příkazce nebo složením hotovosti příkazcem a připsáním na účet příjemce nebo výplatou hotovosti příjemci. Příkazcem a příjemcem může být tatáž osoba (§ 3 zákona o platebním styku). Za převod se tedy považuje příkaz k úhradě (jednorázový, trvalý), vklad na účet v hotovosti a výběr z účtu. Převodem naopak není poštovní poukaz (složenka), platba daně, poplatku, pojistného, výběr z bankomatu, inkaso z účtu. Příkaz k převodu, den účinnosti a podmínky účinnosti příkazu k převodu jsou definovány v § 4 až 6 zákona o platebním styku.

V § 7 až 11 zákona jsou upraveny instituty chránící klienta. Jedná se o informační povinnost (§ 7), stanovení lhůt k provádění převodů (§ 8), určení úroku z prodlení (§ 9), zákaz provádění srážek z částky převodu (§10) a povinnosti pro případ neúspěšného převodu (§ 11). Banka má povinnost sdělit potencionálním klientům lhůty pro uskutečnění převodu, informovat je o ceně převodu (směnné kurzy) a poučit je o způsobu řešení sporů. Ve vztahu ke klientovi při provádění konkrétního převodu pak je povinna jednoznačně transakci identifikovat (bankovní spojení plátce, bankovní spojení příjemce, konstantní symbol, variabilní symbol, specifický symbol, textová zpráva, název účtu plátce), sdělit výši převáděné částky, cenu transakce (směnný kurz) a datum její realizace. Lhůty k provedení převodu jsou stanoveny tak, že tvoří u vnitrostátní převodů maximálně 1 den v rámci jedné banky a maximálně 3 dny u převodu mezi dvěma různými bankami, a to včetně dne účinnosti příkazu. U přeshraničních převodů činí lhůta 7 dnů. Nejedná-li se v poslední den lhůty o bankovní pracovní den, pak banka připíše částku v den následující. U přeshraničních převodů lze smluvně dohodnout libovolnou jinou lhůtu, u vnitrostátních pouze lhůtu kratší než lhůtu zákonem stanovenou.

5. Vydávání a užívání elektronických platebních prostředků

V této části zákon upravuje vztahy mezi osobami vydávajícími na území ČR elektronické platební prostředky (vydavatel) a jejich klienty (držitel). Za elektronický platební prostředek se považuje jednak prostředek vzdáleného přístupu k peněžní hodnotě, při jehož použití se většinou vyžaduje buď osobní identifikační číslo - PIN nebo heslo, podpis a průkaz

totožnosti (tzn. debetní/kreditní platební karty, internetbanking, telebanking, homebanking), jednak tzv. elektronický peněžní prostředek, což je platební prostředek, který uchovává peněžní hodnotu v elektronické podobě. Jde buď o záznam na přenosném médiu (karta, minikarta, klíčenka s chipem jako nosičem záznamu) nebo o záznam v paměti počítače. (§ 15 zákona o platebním styku).

Zákon rovněž zavádí pojem elektronické peníze, čímž se rozumí pohledávka za vydavatelem, která je uchovávána na elektronickém peněžním prostředku, která je vydávána proti přijetí peněžních prostředků v hodnotě ne nižší, než je hodnota vydávaných elektronických peněz, a která je přijímána jako platební prostředek jinými osobami (například karty na kopírování ve studovně). Zákon zakotvuje právo na zpětnou výměnu elektronických peněz v částce přesahující 10 eur (§ 20 zákona o platebním styku).

Novelou, provedenou zákonem č. 62/2006 Sb. byl podstatně rozšířen okruh osob, oprávněných emitovat elektronické peníze. Dříve se jednalo pouze o banky a zahraniční pobočky bank, ostatní subjekty tak mohli učinit pouze na základě povolení ČNB a v limitované výši. Dle nové právní úpravy mohou elektronické peníze emitovat kromě bank i družstevní záložny, instituce elektronických peněz (EMI), ČNB a další osoby na základě povolení ČNB (§ 18a zákona o platebním styku). Instituce elektronických peněz je akciová nebo evropská společnost, která vydává elektronické peníze a které byla za tímto účelem udělena licence ČNB. Vykonává pouze činnosti související s vydáváním elektronických peněz (archivace dat) a nesmí poskytovat úvěry. Musí mít k dispozici kapitál v poměru stanoveném ČNB a tento nesmí být nižší než 35 000 000 Kč (§ 18b až 18f zákona o platebním styku).

I v této části zákona nalezneme ustanovení, chránící klienty (držitele). Jedná se o vzorové obchodní podmínky pro vydávání a užívání elektronických platebních prostředků, vydávaných ČNB (Úřední sdělení České národní banky ze dne 4. prosince 2002 o vydání Vzorových obchodních podmínek pro vydávání a užívání elektronických platebních prostředků), vydavatel musí klienta seznámit s odlišnostmi svých podmínek od těch vzorových. Klient má dále právo při užití elektronického platebního prostředku na dálku žádat kompenzaci při zneužití (§ 16 až 19 zákona o platebním styku).

6. Platební systémy

V této části zákona jsou upraveny podmínky pro fungování platebních systémů. Týká se výlučně provozovatelů těchto systémů a jejich účastníků, nikoliv fyzických osob (klientů). Platebním systémem je systém, který zajišťuje převody peněžních prostředků a splňuje další zákonné podmínky (byla uzavřena platná smlouva o platebním systému, systém je provozován oprávněným provozovatelem, byly dodrženy notifikační povinnosti atd.). Účastníky systému jsou tzv. přímí účastníci (komerční banky, zahraniční pobočky bank, družstevní záložny, centrální banka) a tzv. přidružené systémy (clearingová střediska pro platební karty, instituce zajišťující vypořádání cenných papírů).

V České republice v současné době funguje jediný platební systém - CERTIS (Czech Express Real Time Interbank Gross Settlement system). Jeho provozovatelem je ČNB, která také stanovila jeho pravidla. Zákon umožňuje vznik dalších platebních systémů na základě licence ČNB udělené provozovateli systému, zatím se tak ovšem nestalo. Systém CERTIS je vybudován na následujících principech:

- brutto vypořádání v reálném čase (Real Time Gross Settlement, RTGS)
- vypořádání mezibankovních plateb v českých korunách
- vypořádání v penězích centrální banky probíhá na účtech mezibankovního platebního styku vedených v ČNB (které slouží zároveň jako účty povinných minimálních rezerv)
- přímá účast bank a úvěrních a spotřebních družstev

- přímé bilaterální vztahy mezi centrálou dané banky/úvěrního a spotřebního družstva a CERTIS
- neodvolatelnost položek akceptovaných systémem
- zpracování různých typů transakcí
- nekryté platby nejsou ani realizovány ani odmítnuty, ale drženy ve frontě (se dvěma stupni priority)
- na účtech mezibankovního platebního styku není povoleno debetní saldo
- vnitrodenní a „overnight“ úvěry ČNB

7. Závěr

Výše uvedené představuje stručný obsah zákona o platebním styku, z důvodu přehlednosti nejsou uváděny detailně jednotlivé zákonné výčty a definice. Případným zájemcům doporučuji nahlédnout přímo do textu zákona a jeho prováděcích předpisů, další informace lze rovněž nalézt na internetových stránkách České národní banky (www.cnb.cz).